

DOBRUCA TATAR TÜRKLERİNDE ABECE VE YAZIM SORUNU

Sinan Uyğur*

ÖZET

Dobruca Tatar Türkleri Mehmet Niyazi ile Necip Hacı Fazıl'dan itibaren Tatar Türkçesi ile bir yazın meydana getirmişlerdir. Ancak abece ve yazım hususunda birliktelik sağlayamamışlardır. Bunda özellikle Dobruca Tatar Türklerinin Komünizm döneminde görmüş oldukları baskılar ve yönlendirmeler etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dobruca Tatar Türkleri, Dobruca, Tatar Türkleri, abece, yazım.

ABSTRACT

Dobruja Tatar Turks had created the literature from Mehmet Niyazi and Necip Hacı Fazıl. However they had not make unity on the alphabet and orthography. Forces and guidances that they were exposed to Dobruja Tatar Turks under communism had been influenced on this case.

Key Words: Dobruja Tatar Turks, Dobruja, Tatar Turks, alphabet, orthography.

1. Giriş

Bugün Romanya ile Bulgaristan arasında bölüşülmüş olan Dobruca, Güney (Osmanlı Türkleri) Türkleri ile Kuzey (Tatar ve Nogay) Türklerinin asırlardan beri birlikte yaşayıp kaynaştıkları bir coğrafyadır. Osmanlı hakimiyetinin 500 yılı baliğ uzun bir dönem sürmesinin ardından 1876-77 Osmanlı-Rus Savaşı ile bölge, Türklerin elinden çıkmış ve bundan sonra nüfus dağılımı da aleyhlerine bir gelişme seyretmiştir. Rusların baskı ve yıldırma politikalarıyla bunalan Osmanlı ve Tatar Türklerinin ekserisi Türkiye'ye göçmüştür¹. 1876-77, 1914-18, 1935-37 yılları arasında yoğunlaşan bu göçlerden arta kalanlar azınlığı teşkil etmelerine rağmen, bölgede Türk kültürüne sahip çıkmak için ellerinden gelen gayreti göstererek uzun asırlar boyunca Türklerin kültür başkentliğini yapan İstanbul'la irtibatlarını sürdürmüşlerdir. Komünizmin Romanya'da Rusların eliyle uygulanmaya başlanmasından

---

* Yard. Doç. Dr. Sinan Uyğur, Artvin Çoruh Üniversitesi; elmek: akhiskali@gmail.com.

¹ Önal, "Romanya Türklerine Bakış", s. 180-181.

sonra da göç hareketi devam etmiş, özellikle Nicolae Ceauşescu'nun baskılarından Türkiye'ye kaçanlar olmuştur².

Makalenin konusunu teşkil eden Dobruca Tatarları ise, Rusların Kırım'da yaptıkları zulümlerden kaçıp kurtulmak için Osmanlı idaresindeki topraklara sığınmışlardır. 1783'te Kırım'ın Ruslar tarafından işgali sonrasında, özellikle 1856-57'deki Kırım Harbi'nin akabinde anavatanlarından koparak, kalabalık kitleler halinde Anadolu'ya gelmeye başlamışlar³, bir kısmı ise gemilerle geldikleri Köstence'den Sait Paşa'nın himmetiyle Dobruca'nın bereketli topraklarına yerleştirilmişlerdir⁴.

Daha sonraki dönemlerde Dobruca'daki Türk azınlığın Köstence'yle beraber kültür merkezi olan Mecidiye, Kırım'dan gelen Tatar Türkleri için Sultan Abdülmecit'in emriyle 1856'da kurulmuştur. Mecidiye Osmanlı'nın ilk planlı şehri olma özelliği bakımından da Türk şehirciliğinde önemli bir yere sahiptir. Şehrin kesif bir Müslüman topluluk (Tatar ve Nogay Türkü) tarafından iskanından sonra bölgedeki kültürel faaliyetlerde bir artma görülmüştür. 1610 senesinde Babadağı'nda Gazi Ali Paşa tarafından kurulan medresenin, göç nedeniyle buradaki Müslümanların azalmasıyla 1901'de Mecidiye'ye taşınması⁵, şehre yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu dönemde bu medresede görevli muallimlerin çıkarmış olduğu Işık, Dobruca Sadası, Teşvik, Mektep ve Aile gibi dergi ve gazeteler bölge Türklüğünün devamı açısından gayet önemli bir faaliyet olmuş, Dobruca'nın kültür bakımından İstanbul'a bağlılığını devam ettirmiştir. İlk dönemlerde İstanbul'da basılan bu gazete ve dergiler, Cevdet Kemal'in sermayesi ile Mecidiye'de açılan Işık Matbaası'nda basılmaya devam etmiştir⁶. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kültürel faaliyetler Dobruca'nın güneyine, Silistre ve Pazarcık'a kaymış ve buralarda ömürleri uzun olmayan pek çok dergi ve gazete basılmıştır⁷.

Bütün bu matbuat alanında, bölgeye yerleşmiş Kırım Tatar Türklerinin önemli payı vardır. İçlerinden Mehmet Niyazi, Müstecip Ülküsal, Necip Hacı Fazıl, Kırmımlı Yakup Hilmi, Kırmızade Ali Rıza gibi pek çok aydın çıkaran Tatar Türkleri, uzun bir süre yazı dili olarak Osmanlı Türkçesini kullanmışlardır. Mehmet Niyazi ile Necip Hacı Fazıl'ın birkaç eseri bu durumun istisnasını teşkil etmektedir.

Mehmet Niyazi, Mecidiye Medresesinde Türkçe öğretmenliği yapmasının yanı sıra Osmanlı Türkçesiyle yazdığı fikrî yazıları ve şiirleriyle Dobruca

² Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s. 28-34.

³ Bice, *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, s. 44.

⁴ İbram, *Dobruca'daki Müslüman Azınlığı Manevi Hayatından Sayfalar*, s. 64.

⁵ Temo, *İttihat ve Terakki Cemiyetinin Teşekkülü ve Hidemat-ı Vataniye ve İnkılab-ı Milliye Dair Hatıralarım*, s. 266.

⁶ Mahmut, *Romanya Türk-Tatar Edebiyatı I*, s. 56.

⁷ Edip, "Dobruca'da Türk-Tatar Basımının Tarihçesi", s. 145-147.

matbuatına damgasını vurmuştur. Ancak onu asıl ünlü yapan Tatar Türkçesiyle yazdığı şiirlerinin bulunduğu *Sağış* adlı eseridir⁸. Türkiye'nin Latin yazısına geçtiği bir dönemde Arap yazısıyla basılan bu eserde Niyazi, Abdullah Tukay'ın etkisiyle yerel dille yazmıştır⁹. Fakat bu eserin yazımı incelendiğinde Mehmet Niyazi'nin buna yeterince muvaffak olduğu söylenemez. Bununla birlikte Osmanlı Türkçesinin etkisinden kurtulup Dobruca'da Tatar Türkçesi kullananların ilki olması bakımından Mehmet Niyazi'nin önemli bir sima olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin Arap yazısını bırakıp Latin esaslı yeni bir abece oluşturması, çevresindeki Türk soylu azınlıkları da etkilemiştir. İstanbul'u kendisine kültür başkenti olarak gören, oradaki gazete ve dergileri takip eden, buradaki fikrî hareketlerden etkilenen bu azınlıklar da Türkiye'ye uyarak kendi yazı sistemlerini, imkanları ölçüsünde değiştirmeye gayret sarf etmişlerdir. Bu arada bin yıllık bir yazı geleneği yıkılınca Osmanlı'nın bakiyesi olan bu halklar arasında da kopukluklar oluşmaya başlamıştır. Bu kopukluğu önlemek için Romanya Türkleri Türkiye'yi takip ederek 1930'da Latin esaslı abeceyle eğitime geçmiştir¹⁰.

Dobruca Tatarları, Kırım'dan ayrıldıktan sonra Kırım edebî dilinin tesirinden çıkmışlardır. Dobruca'da eğitim dilinin Osmanlı Türkçesi olması, yüksek tahsil almak isteyenlerin İstanbul'a gitmesi ve daha da önemlisi bölgenin yoğun bir Türk yerleşimi olması nedenleriyle uzun yıllar Kırım kökenli aydınlar Osmanlı Türkçesiyle eserler vermişlerdir. Ancak Osmanlı Türklerinin Dobruca'nın elden çıkması ve Anadolu'ya sürekli göçlerle bölgede azınlık durumuna düşmesinden sonra, Türkiye'nin bölgedeki tesirinin azalmasıyla Tatar Türkçesiyle yazılar yazılmaya başlanmıştır. Bunda 1940 sonrasında Komünizm idaresinin Tatar ve Nogay Türklerini tarihte Moğollara, dilde ise Kazan Tatarlarına bağlama gayretlerinin de büyük tesiri olmuştur. Bunun için 1948 sonrasında okullarda Tatar ve Nogay Türkleri için Kazan'da Kiril harfleriyle basılmış ders kitapları okutulmaya başlanmıştır¹¹. 1960'tan sonra ise Çavuşesku idaresi devrinde gerek Osmanlı Türklerinin gerekse Tatar Türklerinin kendi ana dilleriyle eğitimleri yasaklanmıştır. 1974'te Bükreş Üniversitesi bünyesindeki Türk ve Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümünün kapatılmasıyla azınlığın kendi dilini koruyup geliştirme çabaları tamamen engellenmiştir¹².

Komünist idarenin son yıllarında, özellikle 1989 Aralık'ındaki devrimden sonra Tatar Türklerinin kültürel faaliyetlerinde tekrar bir canlanma

⁸ Mehmet Niyazi, *Sağış*, Emel Mecmuası, Pazarcık, 1931.

⁹ Mahmut, *Ölümünün 75-ncü Senesinde Mehmet Niyazi*, s. 6.

¹⁰ İbrahim, *age*, s. 113.

¹¹ İbrahim, *age*, s. 116.

¹² Mahmut, "Romanya'daki Türkçe Eğitim Hayatı (İkinci Dünya Savaşından günümüze kadarki dönem)", s. 349-356.

gözlenmektedir¹³. Bundan sonra Tatar Türkleri, Romanya Müslüman Tatar Türkleri Demokrat Birliğini kurmuşlardır. Dil ve kültürlerini geliştirmek üzere Karadeniz ve Caş isimli gazeteleri yayınlamaktadırlar. Tatar Türkçesiyle yılda ancak birkaç yeni kitabın yayınlanabildiği görülmektedir.

2. Abece Sorunu

Tatar Türkleri Arap, Kiril ve Romen abecelerini bilmelerine rağmen, abece hususunda Türkiye Türklerinin kullandığı Latin esaslı Türk abecesini bazı ufak tefek değişikliklerle kendilerine örnek almışlardır. Başlangıçta herkesin kabul ettiği Tatar Türkçesine münhasır bir abecenin belirlenmemiş olması, daha sonra abece karmaşasına sebep olmuştur. Bu nedenle Kırım yollarında bir ömür harcayan, büyük vatansever Müstecip Ülküsal'ın Dobruca'ki Kırım Türlerinde Atasözleri ve Deyimler¹⁴, Altay ve Leyla Kerim'in Tatarca-Türkçe-Romence Sözlük¹⁵, Romanya'daki Türk ve Tatar aydınlarının çıkarmış olduğu Renkler dergisinin 1989 yılına ait sayısındaki Acıemin Baubek'in yazısı¹⁶, ünlü şair Yaşar Memedemin'in çocuklar için yazdığı Semraşık'nın Dünyası¹⁷, Tatar Türklerinin halk edebiyatı numunelerinin derlenip yayınlandığı Boztorgay¹⁸ adlı eserlerde çeşitli abece önerileri yer almaktadır. Bu abece önerilerinden Boztorgay'daki hariç diğerleri kişisel olup Boztorgay'daki öneri ise Romanya Bilimler Akademisinin Tatar Türkleri için hazırladığı bir abecedir.

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere bu abeceler arasında tutarlılık gösteren harfler a, e, i, o, u, b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, v, w, y, z'dir. Diğer harfler üzerinde bir birliktelik söz konusu değildir. Bunlar aşağıda ele alınmıştır.

“â”nın Yazımı: Normal “a”dan daha ince olup kendinden önceki ünsüzleri daha önlü okutmaya yarayan bir ünlüdür. BT'de Romencenin “ı” okunup “â” yazılan sesiyle karışmaması için akademik endişeyle “á” ile gösterilmiştir. Diğerlerinde ise Türkiye Türkçesi ile uyum sağlaması açısından “â” ile karşılanmıştır.

“ê”nin Yazımı: Tatar Türkçesinde belirgin bir şekilde varlığını sürdüren bu ünlü, sadece YSK'de değerlendirilmiştir. Diğer metinlerde olmaması sesin, gerek Romence gerekse Türkiye Türkçesinde işaretsiz olmasından kaynaklanmaktadır.

¹³ Önal, “Romanya Türklerinin Günümüz Edebiyatı”, s. 17.

¹⁴ Ülküsal, *Dobruca'daki Kırım Türlerinde Atasözleri ve Deyimler*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.

¹⁵ Kerim, *Tatarca-Türkçe-Romence Sözlük*.

¹⁶ Baubek, “Dergide Kullanılan Harflere Dair”.

¹⁷ Memedemin, *Semraşık'nın Dünyası*.

¹⁸ Ali – Ablai – Vuap, *Boztorgay*.

T	TK TAD	T TRS	D	R -89	T	TK TAD	T TRS	D	R -89
	a	a		a		h	h		h
	(â)	â	â)			ħ			
	e	e		e		j	j		j
	ı	ı		ı		k	k		k
	ï	ï		ï		l	l		l
	i	i		i		m	m		m
	o	o		o		n	n		n
	õ					ñ	ñ		ñ
	ö	ö		ö		p	p		p
	u	u		u		r	r		r
	ũ					s	s		s
	ü	ü		ü		ş	ş		ş
	b	b		b		t	t		t
	c	c		c					ç
	ç	ç		ç		v	v		v
	d	d		d		w	w		w
	f	f		f		y	y		y
	g	g		g		z	z		z

Tablo 1: Dobruca Tatar Türkleri tarafından kullanılan abeceler

“ı”nın Yazımı: BT’de Romencenin etkisiyle “ı” ünlüsü “ï” ile karşılanmıştır. Ancak bunun Türkiye Türkçesi ile uyumsuz olacağını düşünen Tatar aydınları bunu “ı” ile karşılamışlardır.

“ï”nın Yazımı: “ı” ile “i” arasında bir ünlü olan “ï”, BT’de “ı” ile yazılmıştır. EO’da ise bu ünlüye yer verilmemiş ve bunlar “ı” ile karşılanmıştır. Diğer bütün eserlerde ise “ï” ile gösterilmektedir.

“õ”nun Yazımı: BT’de “o” ile “ö” arasında bir ünlü olduğu söylenen harf, TKTAD’de “õ” ile karşılanmıştır. Tatar Türkçesinde “õ” ünlüsü Türkiye Türkçesinde olduğundan daha kalın söylenmektedir. TKTAD’de Ülkusal bir de “õ” harfini kullanmış ve “õ” ile arasında ayırım yapmıştır. BT’de bütün “õ” ve

“ó”ların ayrımı yapılmayarak her ikisi de “ó” ile yazılmış, EO’da “o” ile gösterilen bu ses, diğer metinlerde “ö” ile gösterilmiştir.

“ü”nun Yazımı: BT’de “ú” ile karşılanan bu ünlü “ü” ile “u” arasında olup TKTAD’de “ü” ile yazılmıştır. EO’da bu ünlü “ü” ile gösterilmiştir. Diğer taranan eserlerde ise bu “ü” ile “ü” arasındaki fark gözetilmeyerek “ü” ile karşılanmıştır.

“c”nin Yazımı: BT’de Romen abecesine uygun olarak bu ses “g” ile gösterilmiş, diğer metinlerde ise bu ses Türkiye Türkçesine uygun olarak “c” ile yazılmıştır. Ancak özel isimlerde Romencenin etkisiyle “c” yerine “g” kullanılmaktadır.

“ç”nin Yazımı: BT’de “č” ile gösterilen bu ünsüz diğer metinlerde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “ç” ile yazılmaktadır.

“h”nin Yazımı: Bu ses Tatar Türkçesinde az da olsa geçmektedir. Ancak hırıltılı “h” olarak bilinen bu ses Ülküsal’dan başkası tarafından gösterilmemiştir. Bir örnekte de bu sese “kh” ile rastlanmıştır. “Khazirday” (YAE: 20)

“ı”nin Yazımı: Tatar Türkçesinde olmayan bu ses Romenceden alınma kelimelerde kullanılmaktadır. Tatar Türkçesine ait bir ses olmadığı için bu ünsüze TKTAD ile TTRS’de yer verilmemiştir. Ancak diğer eserlerde Romence kelimelerin yazımında bu ünsüzün kullanıldığı görülmektedir. Bu da hakim kültürün azınlık üzerindeki etkisinin büyüklüğünü göstermesi bakımından manidardır.

“ğ”nin Yazımı: Dobruca Tatar Türkçesindeki “ğ” ünsüzü, Türkiye Türkçesinin Anadolu ağızlarındaki art damak “ğ”si ile aynıdır. “g” ile “ğ” arasında önemli bir söyleyiş farklılığı bulunmasına rağmen yazılı metinlerin ekserisinde bu ünsüz “g” ile gösterilmektedir. Bunda Romencede bu sesin olmasının etkisi olsa gerektir. “ğ” ünsüzüne DKS ile EO’da yer verilmiştir. “oğadar” (DKS: 29), “atlazğa” (DKS: 11), oynağan (EO: 51), şağa (EO: 93) gibi örneklerde görülen bu ünsüzün yazımında “şığargan” (DKS: 5) örneğinde olduğu gibi karışıklıklar da söz konusudur. “ğ” ünsüzü EO’da düzenli olarak yazılmaktadır.

“q”nın Yazımı: Dobruca Tatar Türkçesinin yazılı metinlerinde gösterilmeyen bu ünsüz, art damak “k”sidir. Türkiye Türkçesinin Anadolu Ağızlarında karşılaştığımız bu sesin Tatar Türkçesinin yazılı metinlerinde yer almamasında Türkiye Türkçesi abecesinde bu ünsüze yer verilmemesi etkili olmuştur. Ancak Türk dünyası ve Kırım Tatar abecesinde gösterilen bu harf bizce Dobruca Tatar abecesinde de yer almalıdır.

Buraya kadar ele aldığımız abece meselesinin bugününe gelince, bugün Dobruca Tatar Türklerinin halk edebiyatları üzerine bir ömür boyu çalışmış, emeklerini bu alanda sarfetmiş Nedret ve Enver Mahmut çiftinin etkisiyle abecenin teklediği söylenebilir. Abecenin tekleşmesinde merhum

Kerim Altay Beyefendinin de yaptığı sözlük çalışmasının büyük rolü olduğu aşikardır. Ancak son yıllarda Taner Murat'ın Romanya Bilimler Akademisi'nin Tatar Türkleri için hazırladığı bir abece ile hem bir sözlük hem de bir şiir kitabı çıkarması bu tekleşmeyi sekteye uğratmıştır.¹⁹

3. Yazım Sorunu

Yazım meselesine gelince bunu da birkaç başlık altında incelemek mümkündür. Ama evvela burada da Dobruca Tatar Türklerinin kendilerine Türkiye Türkçesinin imlasını esas aldıklarını söylemek yerinde olacaktır. Bunun arkasında Tatar aydınlarının Osmanlı döneminden kalma bir alışkanlıkla kendilerine merkez olarak İstanbul'u görmeleri yatmaktadır. Ancak aradaki bağların Komünizm döneminde Rus destekli Romen hükümeti tarafından kopartılmaya çalışılması neticesindedir ki abece, yazım ve noktalama hususlarında ayrılıklar baş göstermiştir.

Bugün yazım konusundaki ayrılıkların başlıca sebebi, yazın dili olacak bir ağzın tespit edilip buna göre yazım kılavuzu veya sözlüklerin hazırlanmamış olmasıdır. Yani Dobruca Tatar Türkçesi ölçünlü bir dil olmaktan uzaktır ve yazarlar kendi ağız hususiyetlerine göre yazılarını kaleme almaktadırlar²⁰. Bölge üzerine ağız çalışmaları yapan T. Kowalski, Dobruca Tatar ağızlarını üç gruba ayırmaktadır:

1. *Osmanlılaşmış Tatarlar: Pazarlık ve civar köylerde otururlar ve bunlara Tat denir.*

2. *Daha evvel Bucak'tan göç etmiş Tatarlar ki Kırgız lehçesine yakın olan Nogay Türkçesiyle konuşurlar.*

3. *Keriç ve Gözleve'den gelenler asıl Kırım ağızını konuşurlar.*²¹

Bölgede değerli derlemeler yapıp bu alanda çeşitli yayınlar yapan Enver Mahmut da bölgedeki Tatar Türkçesiyle konuşanları "Keriş", "Şoňgar", "Tat", "Gemboylık", "Çedisan", "Çetışkul" olmak üzere altı ayrı grupta ele almaktadır²². Bugün bu ağızlardan hiçbiri saf değildir ve yek diğeriyle hercümerç olmakla kalmamış, Romencenin de etkisiyle yok olma kertesine gelmişlerdir. B'de Ald Sóz'de Ali Ğ. Ahmet Nağı bu gerçeği "Bilíngeníndiy, Romanya tatarlarında erkeznín bírdiy konişip yazgan edebi bír tılı yoktır. Bazî kóyler, aileler ve kişiler arasında konişma farklarî bardır." sözleriyle ifade etmektedir.

¹⁹ Murat, *Dicționar român - tatar crimean, Sözlük kazakşa - kırım tatarşa*; Murat, *Kökten sesler, I-ínğı bólim, Temúcin*.

²⁰ Eker, "Ekstra Küçük Bir Dil Olarak Romanya "Tatar Türkçesi", s. 94.

²¹ Kowalski, *Extrait du Bulletin de l'Academie Polonaise des sciences et des Lettres*.

²² Mahmut, *Curs General De Limba Tatar Fonetica si Fonologine Morfologie*, s. 18.

Son zamanlarda iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla Türk televizyonlarını seyredenlerin Türkiye Türkçesini öğrenmeleri ve ana dili olarak bunu benimsemeleri, Enver Mahmut gibi Tatar Türkologların “ya saf Tatarca ya saf Türkçe” hareketini başlatmalarına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak gençlere Enver Mahmut ekibi tarafından 2005’ten itibaren Tatarca kursları verilmeye başlanmış ve bölgedeki Tatar Türklerinin Türkleşmeleri durdurulmak istenmiştir.

Yazım meselesinde asıl husus işte bu ağızlardan hangisinin yazı dili olacaktır. Osmanlı, Gagavuz, Nogay ve Tatar Türklerinin birbirinin içine girdiği, bunlar arasında evliliklerin yaygınlaştığı ve ağızların bir sentez oluşturduğu bu bölgenin durumunu, Türk dili tarihinde Eski Anadolu Türkçesinin ilk devresi olan Selçuklu Türkçesinin karışık dilli eserlerine benzetmemiz mümkündür. O dönem eserlerinde olduğu gibi “olga-bolga meselesi” bu coğrafyada önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Birbirlerine daha yakın görünen Tatar ve Nogayların kendi aralarındaki münasebetleri neticesinde, ikinci grubun birinci grubun içinde yok olma kertesine geldiği gözlenmektedir. Bugün Nogay Türkçesi neredeyse tamamen Tatar Türkçesine kalp olmuş, ancak birkaç kelimedede kendini muhafaza edebilmiştir. Bunda yazı dili olarak Nogay Türkçesinin neredeyse hiç kullanılmamış olması etkili olmuştur. Kara Tatarlar olarak da bilinen Nogaylar, Tatarlar tarafından yok sayılmakta, Tatar Türkleri Demokrat Birliğinin yayın organları olan Karadeniz ve Çaş adlı gazetelerde de Nogay Türkçesiyle eserler yazılmamaktadır. Enver ve Nedret Mahmut tarafından Dobruca’dan derlenen masal, destan ve hikayelerin ağız özellikleri giderilip yeniden yazılmak suretiyle BC ve AKB adlı eserlerin yayımlanması, bu meseleyi açıklar niteliktedir. Ekrem Mehmet Ali ve Hilmiye Mehmet Ali’nin derleyip yayına hazırladığı T ise hem Türk hem Tatar hem de Nogay ağızlarını yansıtmaları bakımından önemli bir eserdir. Bu eserden aynı metin içinde üç lehçenin bir arada kullanıldığı durumların olduğu görülmektedir ki bu da izah ettiğimiz durumun delilini teşkil etmektedir. Aşağıda karışıklık arz eden yazım meseleleri belli başlı başlıklar altında incelenecektir.

3.1. Ses Bilgisi Açısından Yazım Düzensizlikleri:

Oğuz grubu lehçelerinden farklı bir gelişme izleyen Kıpçak grubu lehçelerinden olan Dobruca Tatar Türkçesinin kendine mahsus ses değişimleri vardır. Yukarıda bahsedilen ağız karışıklıkları, buna ilaveten Türkiye Türkçesinin bölgede kültür ve dil açısından etkisi nedenleriyle kimi zaman yazarların aynı eser dahilinde aynı kelimeyi çeşitli şekilleriyle yazdıkları görülmektedir. Ancak Kazan’da Türkoloji eğitimi görmüş Enver Mahmut ve onun çevresindekiler bu konuda daha tutarlı bir tavır sergilemektedirler. Bunda Mahmut’un Romanya Tatarcasını ölçünlü bir dil hâline getirme çabalarının etkili olduğu söylenebilir.

Taranan eserlerde geçen ikili üçlü değişik kullanımlar aşağıda ses bilgisi açısından değerlendirilmiştir.

3.1.1. Ünlüler

3.1.1.1. Ünlü Düşmesi:

Türkiye Türkçesinde orta hecenin vurgusuz dar ünlüsünün düşmesi, Dobruca Tatar Türkçesinde görülmemektedir. Ancak Türkiye Türkçesinin etkisiyle bazı düşmelerin meydana geldiği taranan eserlerde dikkati çekmektedir.

awzîn (K: 8), ulı (BC: 7), vakıtında (BC: 10), ulum (TGC: 14), fikrî (R-92: 194), bawırına (DKS: 5), Şukuri (DKS: 5), vaktında (T: 49), hepsî (BC: 19), hepsînden (BC:19)

3.1.1.2. Son Hecedeki “u/ı” Değişmeleri:

Dobruca Tatar Türkçesinde kelimelerin son hecelerindeki yuvarlak ünlülerde düzleşme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Ancak Türkiye Türkçesinin etkisiyle bunların yuvarlak da kullanıldığı vakidir. Dolayısıyla son hecesinde yuvarlak ünlü bulunduran kelimelerin yazımında bir ikilik söz konusudur.

Cawın (R-92: 206), uzun (TGC: 7), üşün(TGC: 28), boyn-postın (TGC: 104), yúzlú (K: 8), ğawun (K: 22), čúnkú (K: 39), bütin (BC: 6), üşin (BC: 8), bugün (BC: 14), bütún (BT: 5), úşin (BT: 5), túrlú (BT: 5), ulu (BT: 8), tuwul (BT: 5), bunu (DD-I: 37), kündüz (DD-I: 40), ulı (DD-I: 5), üçün (DD-I: 34), avur (DD-I: 72), şimdigeşik (R-89: 179), cawın (R-92: 206), awır (R-92: 99), awur (BT: 9), bütin (MN: 6), çünkü (MN: 5), tuwıl (YAE: 28), bugün (R-92: 127), dostım (DKS: 5), kömür (DKS: 5), bütün (DKS: 60), bugün (T: 150), bütin (AKB: 132), bugün (S: 25)

3.1.1.3. ı/ĩ Değişimi:

“ı”, “i” ile “i”nin arasında bir sestir. Türkiye Türkçesinde “i”nin kullanıldığı çoğu yerde, Tatar Türkçesinde “ı” kullanılmaktadır. Ancak “ı” ile “ı”nın yer yer karıştırıldığı, bunlar arasındaki ses ayrımının yapılmadığı görülmektedir. Bu da muhtemelen ağız özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

mawı (TGC: 7), mawı (TGC: 9), eşite (T: 30), eşitkenimiz (BC: 18)

3.1.1.4. Karşılaşan Ünlülerin Yazımı:

Türkçede iki ünlünün yan yana bulunması nadir bir hadisedir. Ancak çağdaş Türk dillerinden Gagavuz Türkçesinde de görülen bu hadise Dobruca Tatar Türkçesinde de “h”lerin düşmesiyle ortaya çıkmıştır. “daha” kelimesinde üçlü bir yazım söz konusudur. Ya sadece “ta”, ya tâ, veya iki ünlü yan yana “taa” veyahut “h”nin “g”leşmesiyle –buradaki Türkiye Türkçesi “g”si değil, Anadolu ağızlarında rastlanan art damak “ğ”sidir- “taga” şeklinde yazılmaktadır.

Düz ünlülerden sonra “w” ünsüzünün geldiği durumlarda ise sesler arasındaki geçiş sırasında “u” ünlüsüne yakın bir ses ortaya çıkmaktadır. Kimi yazarlar bunu göstermekte, büyük çoğunluk buna yer vermemektedir.

“aileler” kelimesi Türkiye Türkçesi yazımı tesirindeki yazarlar tarafından bu şekilde yazılmaktadır. Ancak çoğunlukla kelime ağız özelliklerinin tesiriyle “ayle” şeklinde telaffüz edilmektedir.

ta (TGC: 13), taa (TGC: 13), taga (T: 44), aileler (TGC: 36), mauwı (DKS: 35), cauwınnı (DKS: 57), seuwdalılar (DKS: 53), cematim (C: 6), ratsızlay (BZBE: 23)

3.1.1.5. “o/u” Değişimi:

Bu da ağız özelliklerinden kaynaklanan bir değişimdir. Aynı eser dahilinde bile karışık bir kullanım söz konusudur.

bu (DD-I: 56), bo (DD-I: 73), bo (BC: 6), şonı (BC: 7), bugün, (BC: 14), bugün (T: 150), boday (T: 63), búgún (BT: 59), bunların (BC: 9), bonların (BC: 10)

3.1.2. Ünsüzler

3.1.2.1. “ñ”nin Yazımı:

Bu ses ölçünlü Türkiye Türkçesinde ortadan kalkmasına rağmen, Kıpçak grubunda varlığını sürdürmektedir. Taranan metinlerde Türkoloji bilgisi yüksek olanlar tarafından doğru yerlerde kullanılmaya çalışılmakta; ancak Türkiye Türkçesiyle temas etmiş, ondan beslenmiş olanlar tarafından çoğunlukla gelişigüzel yazılmaktadır.

Deñişken (DD-I: 5), soñ (DD-I: 6), senesínñ (BT: 5), son (BT: 7), zeñgin (BC: 5), eñ (BC: 6), anlatkannñ (BC: 13), reñgin (BC: 9), Köstengín (K: 53), tóşeginde (K: 142), üyümizñ (TGC: 28), körñiz (TGC: 34), köynñ (TGC: 104), arulıklarññ (R-92: 77), geniş (R-92: 98), gönñl (YIE: 7), sizlernñ (YAE: 9), sonından (YAE: 14), gönñl (YAE: 34), Nizami’nñ (R-92: 192), soñ (R-92: 196), künnñ (R-92: 107), kelsñ (R-92: 55), omñ (R-92: 55), bolğanın (DKS: 11), dewñ (T: 31), soñında (T: 63), son (T: 107), keneş (AKB: 150), soñğı (AKB: 213), toñlı (AS: 83), soñı (AS: 23), Azaumnñ (S: 33), cangızlık (ATS: 54), cañgız (ATS: 55), cünñnden (G: 8)

3.1.2.2. Hece Sonundaki “w”lerin Durumu:

Eski Türkçedeki hece sonundaki “g”lerin Kıpçak Türkçesinde “w”leştiği görülmektedir. Bu “w”lerin de zaman zaman kendinden önce gelen yuvarlak ünlünün içinde eriyip düşmesi Dobruca Tatar Türkçesini Oğuz grubu lehçelerine yaklaştırmaktadır. Aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere bu durumdan kaynaklanan karışık yazım söz konusudur.

arüv (DD-I: 66), arü (DD-I: 30), arúw (BT: 14), arüw (BC: 21), aru (TGC: 15), arú (K: 21), aruşe (TGC: 9), tugan (TGC: 29), sau (TGC: 45), aruw (R-89:

179), arulıklarınñ (R-92: 77), arüw (MN: 34), arüwge (YAE: 28), aruw (YAE: 63), tuwgan (R-92: 192), aruw (R-92: 193), toluw (R-92: 127), sürüw (R-92: 54), arüwşe (DKS: 35), tugañ (DKS: 5), arüşeler (DKS: 6), tuwıp (DKS: 6), aruw (T: 31), anau (T: 55), Silu (T: 64), Siluwın ĩ(T: 66), aruw (AKB: 5), arüw (AS: 1), aru (BZBE: 7), arüşı (BZBE: 34), arüw (BZBE: arka kapak) karüw (S: 17)

3.1.2.3. “h”lerin Durumu:

Tatar Türkçesinde genellikle Arapça ve Farsçadan geçen kelimelerdeki “h” ünsüzü düşmektedir. Ancak Türkiye Türkçesinin etkisiyle yazılı metinlerde “h”li yazımlarla da karşılaşmaktayız.

hepsı (DD-I: 35), hep (BT: 10), hem (BC: 5), eşbır (BC: 7), ep, (BC: 8), herkez (TGC: 18), hem (K: 9), herkün (TGC: 7), esaplap, esaplap (TGC: 7), âzır (TGC: 8), erkez (TGC: 86), em (MN: 4), azırlegen (MN: kapak), herwakıt (YAE: 29), hervakıt (R-92: 193), erkez (T: 44), herkez (T: 48), heş (AKB: 125), erkezden (AKB: 130), epısı (AKB: 155)

3.1.2.4. ç/ş Değişmeleri:

Eski Türkçedeki “ç”ler Tatar Türkçesinde “ş”leşir. Nadir de olsa bazı yazarlar Türkiye Türkçesinin etkisiyle “ç”li şekilleri kullanmaktadırlar.

şöllerın (BT: 5), úşın (BT: 5), úşın (BC: 8), şöl (BC: 5), aruşe (TGC: 9), geşmeden (TGC: 135), Şatırtaw’ga (YAE: 56), agaş (T: 31), üş (T: 35), neşın (T: 55), ne üşın (AKB: 31), heş (AKB: 125), neşı (S: 28), čúnkú (K: 39), üçün (DD-I: 34), čúnkí (MN: 5)

3.1.2.5. “w/v” Değişmeleri:

Türk Dünyasının ortak seslerinden olan “w” Dobruca Tatar Türkçesi metinlerinde gösterilmektedir. Ancak Türkiye Türkçesinin imla geleneğinin etkisiyle “w”nin kullanılması gereken yerlerde “v” karşımıza çıkmaktadır.

Kuwwetlı (DD-I: 5), suv (DD-I: 41), tuwul (BT: 5), awur (BT: 9), vakıt (TGC: 18), cewap (MN: 6), herwakıt (YAE: 29), hervakıt (R-92: 193), awır (R-92: 127), mauwı (DKS: 35), cauwınnı (DKS: 57), seuwdalılar (DKS: 53), mawıga (DKS: 40), auwırlıgından (DKS: 38), wakıtta (T: 107), avur (DD-I: 72), ayuv (DD-I: 78), ayuw (AKB:Kapak)

3.1.2.6. Ünsüz Sertleşmesi:

Ünsüz ile biten bir kelimeye ünsüz ile başlayan bir ek geldiğinde, kelime sonu ünsüzü tonsuzsa, ekteki “b, c, d, g” ünsüzleri tonsuzlaşırlar. Türkiye Türkçesinde söyleyişte çoğu zaman bozulan bu uyum yazıda kalıplaşmıştır. Kıpçak grubu lehçelerinde ise bu uyum eski metinlerden anladığımızı göre Oğuz grubu lehçelerinden daha evvelce ortaya çıkmış bir gelişmedir.

wakıtta (T: 107), akaylarga (K: 6), baştan (K: 7), ortalıkka (T: 7)

3.1.2.7. “y/c” Değişimi:

Kıpçak grubu lehçelerinde görülen bu değişim özellikle Kızgız Türkçesinde ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Kıpçak lehçelerinin batı kollarında ise Oğuz grubunun baskıları nedeniyle “y” ile “c” arasında gidiş gelişler olmaktadır. Dobruca’daki Tatar Türklerinde de durum aynıdır. Aynı kelimeyi az önce “c” ile söyleyen birinin az sonra “y” ile söylemesi sıradan bir hadisedir. Dolayısıyla sözlü dilde karşılaşılan bu karışıklık yazıya da sirayet etmiştir.

cığışalmay (DD-I: 69), cıgıt (DD-I: 27), yıgıtlar (DD-I: 40), yok (T: 252), col (T: 252), cetim (T: 255), yerin (T: 252), yerde (YAE: 69), cerde (AKB: 6), cüregim (ATS: 18), yüregi (AKB: 24), cerge (ATS: 19), yeri (ATS: 38) candı (G:7)

3.1.2.8. s/z Değişimi:

Kıpçak Türkçesinde karşımıza çıkan kelime sonundaki “z”lerin “s”leşmesi, Dobruca Tatar Türkçesinde de görülmektedir. Ancak Türkiye Türkçesinin etkisiyle bunlar bazen “z” ile yazılmaktadır.

herkez (R-92: 90), erkes (R-92: 97), bolmas (AKB: 9), kalmas (AKB: 94), karamastan (T-I: 117), oynalmazdan (T-I: 122)

3.1.2.9. Zamirsel “n”nin Yazımı:

Doğu Türkçesinde özellikle Özbek Türkçesinde zamirsel “n”lerin düştüğü görülmektedir. Bu duruma karışık bir şekilde Dobruca Tatar Türkçesinde de rastlanmaktadır.

Bonlarını (AKB: kapak), şolarını (AKB: 5), bolar (AKB: 128), onda (T: 128), üstünde (T: 129), şonlardan (S: 5), bolar (T-I: 114), olarnın (T-I: 120)

3.1.2.10. h/k Değişimi:

“h”lerin Tatar Türkçesinde “k”leşmesi genel bir kaidedir. Ancak Tatar Türkleri medrese eğitimiyle bu sesi tanımaya başlamışlardır. Yazıda çifte kullanım söz konusudur.

kızmetkâr (AKB: 9), kayır (T: 65), Kıdırnebiy (T: 128), halkımızga (S: 5), khazirday (YAE: 20), hazinesin (ATS: 37), kalkına (ATS: 37)

3.1.2.11. f > p Değişimi:

“f” sesi Kıpçak grubunda “p”leşir. Ancak sözlü kültürden yazılı kültüre geçildikten sonra hakim kültürün tesiriyle “p”leşen “f”lerin “f”leştiği görülmektedir. Bu da beraberinde yazım karışıklığını getirmektedir.

seper (T: 65), falan (289) palan (T: 67), payton (T: 252), fikirleri (C: 1), pıkkiri (BC: 251), paftalar (T-I: 114), aptadan (R-3: 230), hafta (DD-I: 103), öpke (ATS: 67), kaptanga (G: 7), pırimdan (G: 8), fikarelikten (BC: 70), pıkkare (BC: 165), pakır (BC: 162), mısapır (BC: 74), patma (BT: 85), Fatma (YSK: 50), kafeste (BT: 92)

3.2. Ek Değişimlerinden Kaynaklanan Yazım Düzensizlikleri

3.2.1. Masterların Yazımı:

Tatar Türkçesinin master eki -Iw'dır. Ancak Türkiye Türkçesinin etkisiyle -mA master ekinin kullanıldığı görülmektedir.

Yaşawın (BC: 11), konuşmaga (K: 28), kanışmaga (DKS: 15); cırlamağa (DKS: 16), ruslaştırıv (DD-I: 170)

3.2.2. Yaklaşma Hâlinin Yazımı:

Tatar Türkçesinde yaklaşma hâli "+GA"dır. Ancak yer yer Türkiye Türkçesinin etkisiyle +(y)A şeklinde de yazıldığı görülmektedir.

Cüregine (DKS: 11), kolına (T: 25), yerge (T: 17), acınmaya (DD-I:109), üyrenmege (DD-I: 108), içkicilikke (DD-I: 109), babasına (DD-I: 109)

3.2.3. Yükleme Hâlinin Yazımı:

Tatar Türkçesini Türkiye Türkçesinden ayıran en önemli ayrımlardan biri olan yükleme hâli eki (+nI) çoğunlukla doğru yazılmaktadır. Çok nadir olsa da Türkiye Türkçesinin etkisiyle yanlış yazımlar yer almaktadır.

Sesimni (ATS: 24), direktorları (DD-I: 208), yazganlarıñnı (DD-I: 210), kâğıtlerni (DD-I: 210), onlarını (G: 3)

3.2.4. İlgi Hâlinin Yazımı

Tatar Türkçesinde ilgi hâli daima "+nIn"dir. Türkiye Türkçesinin etkisiyle kimi zaman burun "n"si normal yazılmakta kimi zaman da ilk "n" düşmektedir.

Tatarın (DKS: 11), yeşillığın (DKS: 67), saraynıñ (T: 25), kırsızlarıñ (T: 251), yerin (T: 252), Tatarca'nın (C: 1), Yaşar'ın (YAE: 7), Gülşen'niñ (G: 8)

3.2.5. Eşitlik Hâlinin Yazımı

Eşitlik hâli "+CA"nın ünsüzü Tatar Türkçesinde "ş"leşmektedir. Ancak bu ekin Türkiye Türkçesinin tesiriyle "c"li ve "ç"li şekillerine de rastlanmaktadır.

ömrümce (DD-I: 211), halimşe (DD-I: 212), tatarcamız (G: 3), epiğe (BT: 16), tapmaşa (BT: 16), tatarcada (S: 3), arapşadan (S: 3)

3.3. Yazım Geleneğinin Yeni Olmasından Kaynaklanan Yazım Düzensizlikleri:

3.3.1. İzafiyet "İ"sinin Yazımı

Kelimelerin üzerine gelerek bir şeyle ilgili olma manası veren bu ek Türkçe'ye Arapçadan geçmiştir. Osmanlı Türkçesinin etkisiyle Tatar Türkçesine de sirayet eden izafiyet "İ"sinin yazımında tutarsızlıkların olduğu görülmektedir. Halbuki Tatar Türkleri bu eki aynı şekilde telaffüz etmekte-

dirler. Bu düzensizliğin sebebi olarak yazım geleneğinin henüz oluşmamış olduğu söylenebilir.

Terbiyewiy (AS: 1), asiy (T: 48), yabancı (DKS: 7), yabancıy (DKS: 21), manevi (DKS: 6), vücudî (MN: Önsöz 3), milliy (DD-I: 5), insaniy (DD-I: 5), tarihî (BZ: 12), tabî (BZ: 13), ahlâki (R-92: 196), ebedi (SÜ: 45), yabancıy (SÜ: 47)

3.3.2. “man/men”in Yazımı:

Ünlü uyumuna uymasından, eklediği anlşılan “man/men” çoğunlukla üzerine geldiği kelimedden ayrı yazılmaktadır. Bunda da Türkiye Türkçesindeki soru eki ve katma edatının yazımının etkisi olduğu görölmektedir.

At borciman kız borcın (DD-I: 80), Ak man kara ay man kün, keşe men kündüz (DD-I: 40), Zöhre’men (DD-I: 30), söz men (BC: 7), sırasiman (TGC: 13), anamman (TGC: 20), anasiman (K: 7), hawasiman (K: 8), sabırsızlıkman (TGC: 30), adı man (R-89: 186), Tatarcası man (MN: 6), birincilerî men (YAE: 9), ekîndî-men (DKS: 15), şoban man (T: 40), men men (T: 41), eşitkenî men (AKB: 130), adlar man (AS: 4), gayretler men (S: 25), köz men (G: 3)

3.3.3. “da/de”nin Yazımı:

Türkiye Türkçesinde ses uyumlarına uymasına rağmen yazım geleneği nedeniyle ayrı yazılan bu edatın Dobruca Tatar Türkçesindeki yazımında bir tutarlılık yoktur.

Bo da (BC: 14), birliknîde (YAE: 13), mende (YAE: 68), yetiştik te (AKB: 20) yahutta (ATS: 55), Gülşen’de (G: 22)

3.3.4. İkilemelerin Yazımı:

İkilemelerin yazımında Türkiye Türkçesinin aksine bir yazımın mevcut olduğu görölmektedir. Üç eğilim vardır. Bunlardan biri ikilemenin birincisinden sonra virgül kullanmaktır. İkincisi ise ikilemelerin arasına tire koymaktır. Diğeri ve en az kullanılanı ise Türkiye Türkçesinde olduğu gibi ikilemeyi peşi sıra ayrı ayrı yazmaktır.

Sıra, sîra (BT: 10) bólúk-bólúk (BT: 10), kat-kat (BT: 9), eş-dosttan (BT: 13), dawul-zurna (K: 5), altı-yedî (K: 5), esaplap, esaplap (TGC: 7), zîl-tırakaları (TGC: 37), yedî-sekîz (TGC: 37), boyun-postın (TGC: 104), erkek-kadın (R-92: 96), birer-birer (MN: 34), sayıp-süyüp (R-92: 21), bile-bile (R-92: 21), biyazlı-karalı (DKS: 27), bekliy bekliy (T: 40), rastkele (T: 41), kıyındırıp-kuşandırıp (T: 58), yavaş yavaş (T: 106), terazi-kantarnî (AKB: 8), tıngır mıngır (AKB: 139), türlü türlü (AS: 4), ata-babalarımızdan (AS: 6), parça, parça (S: 21), ızlı-ızlı (G: 9), ara sıra (SÜ: 46)

3.3.5. Pekiştirmelerin Yazımı

Pekiştirmelerin ayrı, pekiştirme hecesi ile kelimenin arasında kısa çizgi konulmuş olarak veya Türkiye’de olduğu gibi birleşik yazıldıkları görülür.

Ap-aşık (BT: 13), kap-kara (BC: 8), küpekündüz (TGC: 18), ğap-ğarık (K: 11), şır-şipalak (K: 14), ap ak (BS: 71), tım-tırış (TGC: 36), mapmawı (R-92: 96), tertemiz (MN: 7), büsbütün (R-92: 54), sım sıkı (DKS: 6), capcarık (ATS: 35), bembiyaz (SÜ: 46)

3.3.6. Kısaltmaların Yazımı:

Kısaltmaların yazımında Türkiye Türkçesinin etkisi olduğu gözlenmektedir.

A.S.E.P. (K: 184), prof.dr. (C: 1), dr.doç. (C: 1), U.D.T.T.M.R. (BZBE: 2)

3.3.7. Birleşik Kelimelerin Yazımı:

Dobruca Tatar Türkçesinde bir kelimenin birleşik olup olmadığının ölçüsünün konmamış olması beraberinde bu konuda kargaşayı da doğurmuştur. Yazarlar kendilerince söyleyiş ve anlam olarak birleşik olduğunu düşündükleri kelimeleri kimi birleşik yazmış kimiye ayrı yazmıştır.

Kartbabaylarımız man (BC: 14), kartanaylarımızga (BC: 14), kaşıkbörek (TGC: 8), o kadar (R-92: 98), bir birinden (MN: 6), ogadar (YAE: 19), ilkbahar (YAE: 20), bugün (R-92: 127), nüşün (R-92: 21), rastkelgen (R-92: 107), karaseuwdalılar (DKS: 53), kuntuwarğa (DKS: 58), Kara Deñizge (DKS: 12), o kadar (AKB: 127), oğadar (DKS: 29), erkezden (AKB: 130), er kezden (AKB: 130), bugün (S: 25), cetealmayman (G: 13), bazgeştım (BT: 46), küntabak (G: 16), birdenbirge (BZBE: 5), balşıbınlarga (BZBE: 4), er kez (ATS: 110)

3.3.8. Sayıların Yazımı:

Sayıların yer yer rakamla yer yer de yazıyla yazıldığı görülmektedir. Bu yazımda herhangi bir ölçü yoktur. Rakamlardan sonra gelen ekler ekseri kısa çizgi ile ayrılmaktadır. Bu bakımdan Türkiye Türkçesinden ayrı bir özellik göstermektedir.

5-ıngı (BT: 14), 10-ıngı (BT: 15), 25-lıknı (K: 109), 11-ğı (K: 146), ekıncı (K: 5), 75-ncı (MN: kapak), 11-cı (MN: önsöz), 7-cı (MN: 33), 8-cı (MN: 33), 3 cı (YAE: 5), 9-da (G: 24), 2 (BZBE: 25), 2 (BZBE: 25), 3 (BZBE: 23), uş (BZBE: 24), 14’nde (SÜ: 23), altmışka (SÜ: 26)

3.3.9. Tarihlerin Yazımı:

Tarihlerin yazımında rakamlardan sonra gelen eklerin çoğunlukla kısa çizgi ile ayrıldığı görülmektedir. Bazen de Türkiye Türkçesinin etkisiyle kesme işaretiyle bu ekler ayrılmaktadır.

1944-ten (BT: 11), 1949-da (BT: 11), 1957-de (K: 176), 8 Mayıs 1921 (K: 204), 965'ten (R-89: 181), 1920-de (MN: 35)

3.3.10. Ayırma İşaretinin Kullanımı:

Türkiye Türkçesinde özel isimlerden ve sayılardan sonra gelen çekim eklerinin ayrılmasında kullanılan ayırma işaretinin Dobruca Tatar Türkçesinde gelişigüzel kullanıldığı görülmektedir.

Zöhre'men (DD-I: 30), Cuma'sı (DD-I: 27), Sultaniye'tek (DD-I: 27), Romanya'lı (YAE: 5), Bahçesarayda Akmescitde (YAE: 56), Şatırtaw'ga (YAE: 56), Azaunıñ (S: 33), Köstenci'ge

3.3.11. Büyük Harflerin Kullanım Yerleri:

Ekseri Özel isimler yazılırken büyük harf kullanılmaktadır. Romancenin tesiriyle millet adları büyük harfle başlatılmaktadır.

Bagdadka (BT: 6), Ivanoviç'nıñ (BT: 10), Iranniñ (BT: 6), Dobruca'ga (BC: 6), Kamber'diy (BC: 8), tatar (DKS: 11)

3.3.12. Özel Adların Yazımı:

Özel adlar için bir sınır konmadığı için Dobruca Tatar Türkçesinde Türkiye Türkçesinde özel ad olarak kabul edilip büyük harfle başlatılan ve üzerine ek geldiğinde ayırma işareti kullanılan adların yazımında karışıklıkların olduğu görülmektedir.

Bagdadka (BT: 6), Ivanoviç'nıñ (BT: 10), Iranniñ (BT: 6), Dobruca'ga (BC: 6), Kamber'diy (BC: 8), Yunus Emre'nıñ (BC: 8), Toprasar'dan (K: 5), Köstengi'nin (K: 53), Tekerköl'li (TGC: 99), Karatay'ga (R-92: 76), Nizami'nıñ (R-92: 192), İskender'ge (R-92: 195), müsülman (DKS: 7), tatar (DKS: 11), Kara Deñizge (DKS: 12), Kırım'dır (DKS: 14), Allayım (DKS: 14), Tatarca (DKS: 5), Memet'ni (AKB: 35), Azaunıñ (S: 33), Cumaziye'nıñ (G: 9)

3.3.13. Soru Eki "mı"nın Yazımı:

Soru ekinde de bir yazım tutarsızlığı vardır. Bunda Türkiye Türkçesi imlasının etkisi büyüktür.

Tanırmısın (BT: 14), bolar mı? (BC: 12), şegilir mi (T: 56), azırsız mı (G: 9)

3.3.14. Tasvir Fiillerinin Yazımı:

Türkiye Türkçesinde tasvir fiilleri esas fiille birleşik yazılmaktadır. Ancak Dobruca Tatar Türkçesinde bunlar yer yer birleşik kimi zaman ayrı yazılmaktadır.

Aydınlata bileceklerı (BC: 6), geşalmaymız (BC: 13), köralmaycak (BC: 14), oynayberme (TGC: 9), beralmayman (MN: 4), ğıbere-berdık (BT: 58), kanalmadım (BT: 62)

3.3.15. “+day”ın Yazımı:

Benzerlik ilgisi kuran bu ekin yer yer ayrı yazıldığı görülmektedir.

oktay (DKS: 12), ok tay (DKS: 23), ay day (T: 63), boday (T: 63), neday (T: 106), neday (AKB: 131)

4. Sonuç

Buraya kadar yapılan incelemeden hareketle abecede birlikteliğin Enver Mahmut ve çevresi tarafından sağlandığı; ancak Taner Murat'ın bu birliğe uymadığı söylenebilir. Abece seçiminde ilk grup Türkiye Türkleriyle beraberlik sağlamayı amaçlarken, Taner Murat bu eğilimin dışına çıkarak diktatörlüğün de bitmiş olmasına rağmen Komünistler tarafından Tatar Türklerine dayatılan abeceyi kullanmayı tercih etmiştir. Birlikteliğin sağlanması için Tatar aydınlarının ayrılıkları bir tarafa bırakıp dil bilimi verilerinden de yararlanarak ortak abece oluşturma gayretiyle asgaride birleşmeleri gerekmektedir.

Yazım meselesine gelince burada da Enver Mahmut ve çevresinin yazımı ölçünlüleştirme gayretlerinin son yıllarda meyvelerini vermeye başladığı görülmektedir. Ancak bu yetersiz kalmakta, kişisel eğilimler ve ağız özellikleri yazım düzensizliklerinin ortadan kalkmasına engel olmaktadır. Bunun için aydınlar tarafından ortak bir yazım kılavuzu oluşturulmalı ve bu yazım kılavuzuna titizlikle uyulmalıdır.

Bugün Dobruca Tatar Türkleri millî kimliklerini devam ettirme hususunda siyasî teşkilatlanmaları, yayın organları, aydınları ve eğitimli bireyleleriyle istekli gözükülmektedirler. Dobruca Tatar Türkçesiyle yayınlanan her kitap tarihe düşülen bir not, Tatar Türklerinin geleceğe attıkları güvenli bir adım niteliğindedir. Bu meseleleri aklîselim ile çözecek kadroya sahip bulunan Dobruca Tatarları, ana dilleri vasıtasıyla gerek Kırım, gerekse Türkiye ile ilişkilerini sürdürecektir ve böylece varlıklarının devamı noktasında kendilerine güven duyacaklardır.

TARANAN ESERLER VE KISALTMALARI

AKB : MAHMUT Nedret-MAHMUT Enver, **Ayuw Kulak Batır**, Kriterion Kitap Üyi, Bucureşti, 1991.

AS : MAHMUT Nedret-MAHMUT Enver, **Atalar Sözi**, Ex Ponto, Köstence, 2004.

ATS : ŞUKURİ Necibe, **Atalarımızın Sesi**, Köstence, 2007.

BC : MAHMUT Nedret-MAHMUT Enver, **Bozcıgıt**, Kriterion Kitap Üyi, Bucureşti, 1988.

BS : MEHMET ALİ Ekrem, **Bülbül Sesi**, Kriterion Kitabevi, Bükreş, 1981.

- BT** : CAFER ALİ Ahmet Naci vd., **Boztorgay**, Kriterion Kitap Üyü, Bucureşti, 1980.
- BZBE** : İBRAİM Neriman, **BİR Zamanda Bar Eken** Aywanlarga dair kıska masallar, New Line, Köstencî, 2008.
- C** : **Caş**, Yıl: 6 Sayı: 75, Kasım, 2004.
- DD-I** : YURTSEVER Mehmet H. Vani, **Dobruca'nın Dawuşı, Cilt I**, Editura Europolis, Köstence, 2003.
- DD-II** : YURTSEVER Mehmet H. Vani, **Dobruca'nın Dawuşı, Cilt II**, Editura Europolis, Köstence, 2004.
- DKS** : HAGİ-AMET Cemal, **Deriya Kadar Sewda Manzumeler**, Ex Ponto, Köstence, 1999.
- DT** : ÜLKÜSAL Müstecib, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966.
- EO** : Necip Hacı Fazıl, **Eserler -Opere-**, Editura Metafora, Köstence, 2003.
- G** : İBRAİM Neriman, **Gülşen**, Köstencî, 2007.
- K** : KERİM Altay, **Kániye**, Kriterion Kitap Üyü, Bucureşti, 1984.
- KAG** : **Karadeniz Aylık Gazete**, Yıl: XVI, Sayı: 1, Ocak 2005.
- KD** : Şemi-zade Eşref, **Kozyaş Dıvar**, Çeviren: Güner Akmolla, Editura Boldaş, Constanta, 2005.
- MN** : MAHMUT Nedret, **Ölümünün 75-nci Senesinde Mehmet Niyazi**, Newline, 2006.
- NHF** : MAHMUT Nedret, **100 Sene Ewel Tuwgan Necip Hacı Fazıl**, Newline, 2006.
- R-87** : **Renkler 1987**, Kriterion Kitap Üyü, Bucureşti, 1987.
- R-89** : **Renkler 1989**, Kriterion Yayın Evi, Bucureşti, 1989.
- R-92** : **Renkler 1992**, Kriterion Yayın Evi, Bükreş, 1992
- R-95** : **Renkler 1995**, Kriterion Yayınevi, Bükreş, 1995.
- RTTE** : MAHMUT Nedret Ali, **Romanya Türk-Tatar Edebiyatı Cilt I-II**, Editura Europolis, Constanta, 2000.
- S** : Mehmet Niyazi, **Sağış**, Kriterion, Bükreş, 1998.
- SÜ** : KERİM Şükriye, **Süygü**, Köstencî, 2008.
- SD** : MEMEDEMİN Yaşar, **Semraşık'nın Dünyası**, Europolis Basımüyü, Köstencî, 2000.

- T** : MEHMET ALİ Ekrem ve MEHMET ALİ Hilmiye, **Tepegöz**, Kriterion Kitabevi, Bükreş, 1985.
- TÇ-I** : MAHMUT Enver, **Türkoloji Çalışmaları I**, Ex Ponto, Constanta, 2004.
- TÇ-II** : MAHMUT Nedret Ali, **Türkoloji Çalışmaları II**, Ex Ponto, Constanta, 2004
- TD** : GEVAT Raşit, **Tilimniñ Destanı**, Editura Europolis, Constanta, 2002.
- TGC** : SARIGÖL Nevzat Yusuf, **Tabanıma Gömelek Caktım**, Kriterion Kitap Üyi, Bükreş, 1995.
- TKTAD**: ÜLKÜSAL Müstecib, **Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970.
- TT** : ĞAFER Nağı A., **Tatar Tılı Gramatika, Ortografya ve Tízim Derslígí**, Didaktik ve Pedagoğik Dewlet Basımúví, 1958.
- TTRS**: KERİM Altay-KERİM Leyla, **Tatarca-Türkçe-Romence Sözlük**, Editura Kriterion, 1996.
- YAE** : MEMEDEMİN Yaşar, **Yıldızlarga Aşılğan Emel**, Editura Europolis, Constanta, 1999.
- YSK** : MENABİT Ciden Sena, **Yazılı ve Sözlü Kaynaklara Dayalı Roman-ya Türklerinin Dili ve Söz Varlığı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006 (Basılmamış doktora tezi).

KAYNAKLAR

- BAUBEK Aciemin, "Dergide Kullanılan Harflere Dair", *Renkler 1989*, Kriterion Yayın Evi, Bükreş, 1989.
- BİCE Hayati, *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991, s. 44.
- CAFER ALİ Ahmet Naci vd., *Boztorgay*, Kriterion Kitap Üyi, 1980.
- EDİP Ömer, "Dobruca'da Türk-Tatar Basınının Tarihçesi", *Renkler 1992*, Kriterion Yayın Evi, Bükreş, 1992, s. 145-147.
- EKER Süer, "Ekstra Küçük Bir Dil Olarak Romanya "Tatar Türkçesi"", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 2006, Cilt 23, S. 2, s. 94.
- İBRAM Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Azınlığı Manevi Hayatından Sayfalar*, Ex Ponto, Köstence, 1999, s. 64.
- KERİM Altay - KERİM Leyla, *Tatarca-Türkçe-Romence Sözlük*, Editura Kriterion, Bükreş, 1996.

- KOWALSKI Tadeusz, *Extrait du Bulletin de l'Academie Polonaise des sciences et des Lettres*, Cracovia, 1938. (Compt-rendu de l'excursion dialectologique en Dobroudja)
- MAHMUT Enver, "Romanya'daki Türkçe Eğitim Hayatı (İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadarki dönem)", *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı*, s. 349-356.
- MAHMUT Enver, *Curs General De Limba Tatară Fonetica și Fonologice Morfologie*, Centrul de Multiplicare al Universitatii din București, 1975.
- MAHMUT Nedret Ali, *Romanya Türk-Tatar Edebiyatı I*, Editura Europolis, Köstence, 1999, s. 56.
- MAHMUT Nedret, *Ölümünün 75-nci Senesinde Mehmet Niyazi*, Newline, 2006, s. 6.
- Mehmet Niyazi, *Sığış*, Emel Mecmuası, Pazarcık, 1931.
- MURAT Taner, **Dicționar român - tătar crimean, Sözlük kazakça - kırım tatarça**, Editura Muntenia, Constanța, 2009.
- MURAT Taner, **Kökten sesler, I-ıngı bılım, Temuçin**, Trafford Publishing, Victoria BC Canada, 2006.
- ÖNAL Mehmet Naci, "Romanya Türklerine Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 93, 1996.
- ÖNAL Mehmet Naci, "Romanya Türklerinin Günümüz Edebiyatı", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi*, S. 4, 1997.
- TEMÖ Dr. İbrahim, *İttihat ve Terakki Cemiyetinin Teşekkülü ve Hidemat-ı Vataniye ve İnkılab-ı Milliye Dair Hatıralarım*, Mecidiye, 1939.
- ÜLKÜSAL Müstecip, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966, s. 28-34.
- ÜLKÜSAL Müstecip, *Dobruca'ki Kırım Türlerinde Atasözleri ve Deyimler*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.

IV.

Söyleyen: Neriman İbrahim

Derleme yeri: Köstence

Derlenen: a) Gazetecilik hayatı

b) Şiirler

a)

1. Adım Neriman İbrahim. 2. Bükreş Üniversitesi Romen Tili ve Edebiyatı Fakültesini mezunumdur. 3. İlk okulumu ve liseni Kostence'de o zamannarda birtaneşik bolğan Tatar mektebinde pıttırdım. 4. Otuz sekiz sene üyretmenlik êtkenden sonra iki bin senesinde emekli boldım. 5. Mektepmen işim pıtken sora başka bir şalışmağa başladım.6. Karadeniz gazetesinin "Kadınlar Dünyası" yaprağın şığardım. 7. Bo yapraknı sade kadınlar üşün itap êttim. 8. "Meşhur Hatunlar" başlıklı dizide Peyğamberimizin nenesi Emine Hatundan başlap Şepika Ğaspıralı Hanım'a kadar on bir tane maqale şıktı. 9. Şümdü başka bir maqale başladım. 10. "Örnek Anaylarımız". 11. Bo dizide bizim kunımızgye yakın bolğan anaylarğa dair yazaman. 12. Bo sayıfanın bir köşesinde ballarımızın, torınlarımızın resimlerini bêremen ve onnar üşün tapmaşalar, menzûmeler de yazaman. 13. Epsî Tatarca. 14. Bomenzûmelerini üyrensınner ve Ramazan Bayram'da tertiplenecek yarışmağa katılınnar. 15. Menzûme yazmağa balalıktan merak edim. 16. Bin doqız yüz seksen doqız deqirriminden sonra Tatarca yazmağa başladım. 17. Bin doqız yüz doksan yedi senesinde "Ana Cüreği" degyenmenzumemen Anqara'da tertiplengyen Balkanlar ve Kıbrıs Türkleri arasında Nahv yarışmasında mansyon kazandım, güzel bir plachet ediye kabul êttim. 18. Başka bir menzumemen Kostence'de Karadeniz ğazetesini tertiplengyen edebiyat yarışmasında bin doqız yüz doksan doqız senesinde üşüncülük aldım. 19. Ondan sonra cesaret alıp yazmağa başladım. 20. Aytacak şiylerim bek kop eken. 21. Bonday êtip "Ceviz Tereği" kitabı tudı. 22. Bo kitap Tatar Bırlığının ve Şerif ulımın maddi yardımın basılğandır. 23. Kitabın tış qabında kuvvetli, qalın tamırlı qarışık dallı bir ceviz tereği bar. 24. Bo terek Tatar milletinin simgesidir. 25. Onın qatında bir camı, dınımızın korumak manası taşıy bir de bir at tarihimizin hatırlata. 26. Zaten kitapnın konuları da

Ek 1: Neriman İbrahim'in Ciden Sena Menabit'le yapmış olduğu ve YSK'de yer alan mülakatınan.

<p style="text-align: center;">GÜLŞEN (hikâye)</p> <p>Kün awdı. Bulutlar arasından altınday cıltırağan küneşniñ ziyaları köknı al kaptanga bürindirdi. Köy işinde dawışlar sustı. Köz baylandı, karangılık şökmäge başladı. Aywanları toydırıp, suwarıp ve yerleştirip, kişiler üyelerine kirdiler. Lambalar candı, kart-caş sofrı başına toplandı. Yaz mevsimniñ songı günleri. Köyde kızmet köp!... Erkez yorgın, yemegin aşap töşekke kirmäge aceli ete. Sıdika totayniñ üyinde körinmemiş bir hareket bar. Kurtmelek men Cumaziye, Gülşen kardeşleriñ kiyimleriñ bokşalaylar. Sıdika totay deseñ</p> <p style="text-align: center;">7</p>	<p>köbete caya. Gülşen de sabırsızlıktan ne işlemin bilmiy: sekire, şapkıla, küle. Bir bokşaga kiyim salındı. Ablalarına tuydırmay, bokşanıñ işine Gülşen bezden yapılgan koklasın da şıpladı. Koklanı adı Ayşe. Beti bembeyaz patıskadan. Közleri, kaşları kap-kara cip men tiğilgen, awzı da kırmızı cip men. Şaşleri kara koy cüninden. Ayakları kolları şu-şilkim. Entarisi kırmızı, şeşekli pasmadan. Gülşen Ayşe'ni katıp taşlap ketsin?</p> <p>Pırından köbete şıktı. Bir bokşaga aşayt salındı: köbete, eki kalıp pener, yığırım cimirta, bir borkan bekmez ve bir torba kawırılğan künatabak şekerdegi. Köbetelemini birisi bokşaga salıngan bolsa, anaw birisi de kona üstine salındı. Bir kimseniñ tamagına aş ketmiy. Gülşen'niñ babası, Kâmil akay:</p> <p>- Siz ašanız, men komşı Cemay'ga barıp keliyim, azır mi'eken? dep üyden şığıpketti.</p> <p>Cemay akay, Köstenci'ge kawın karbız yüklüy. Atlar da kişneşe kişneşe turalar.</p> <p>- Cemay kardeşim, yolculık ne zaman? Azırsın mı?</p> <p>- Azırmen, mına şimdı atlarını cegemen de, colga şıgamız. Kız azır mı?</p> <p>- Azır, azır! Yerin tabalmay. Aydı aysa üyge barayım da aytayım kelsinler.</p> <p style="text-align: center;">8</p>
--	--

Ek 2: Neriman İbrahim'in Gülşen adlı eserinden iki sayfa.